

Н. А. Канцедал
А. В. Бондаренко
Я. В. Дмитренко

ПДФО У КОНТЕКСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ АКТИВІВ: ЕКОНОМІЧНІ ОЧІКУВАННЯ

Полтавський державний аграрний університет

***Анотація.** Досліджено перспективи фіскального ефекту від впровадження податкової амністії в Україні. Систематизовано законодавчі умови проведення податкової амністії, а також мотиваційні фактори, що впливають на рішення платників податку про застосування права на легалізацію активів. Запропоновано застосування комплексних рішень, які б позитивно впливали на поведінку платників податків та сприяли наповненню державного бюджету*

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб; тіньова економіка; податкова амністія; добровільне декларування; легалізація активів; одноразовий збір

PERSONAL INCOME TAX IN THE CONTEXT OF VOLUNTARY ASSETS DECLARATION: ECONOMIC EXPECTATIONS

***Abstract.** The purpose of the article is explored the prospects of the fiscal effect of the introduction of tax amnesty in Ukraine. The legal conditions for tax amnesty as well as motivational factors influencing taxpayers' decisions to apply the right to legalize assets have been systematized. The complex solutions that would positively affect the behavior of taxpayers and contribute to the filling of the state budget have been proposed.*

Key words: personal income tax; shadow economy; tax amnesty; voluntary declaration; legalization of assets; one-time tax

З прийняттям Закону України від 15.06.2021 р. № 1539-IX [1] в Україні було започатковано впровадження так званої, змішаної форми податкової амністії, згідно якої держава «прощає» громадянам попередню несплату податків та надає можливість легалізувати активи, походження яких не потребує пояснень.

Для цього фізичним особам пропонується в період 1 вересня 2021 – 1 вересня 2022 року один раз подати до податкової служби спеціальну декларацію та сплатити збір за попередньо не сплачені податки за пільговим відсотком (5% для активів, зареєстрованих в Україні, 9 % для закордонних активів, 2,5 % для облігацій внутрішньої державної позики).

Якщо у вказаний термін фізична особа не подає спеціальну декларацію, вважається, що така людина повністю сплатила всі податки та збори за минулі періоди, а її активи не перевищують законодавчо визначені ліміти (квартира площею до 120 кв. м; будинок до 240 кв. м; нежитлові приміщення до 60 кв. м; земельні ділянки з площею, що не перевищує норми безоплатної передачі за Земельним кодексом; один транспортний засіб та інші активи, вартість яких є меншою за 400 000 грн).

Як відомо, будь-яка податкова реформа має на меті певні економічні очікування щодо наповнення державного бюджету й стабілізації економіки. Проте з цього приводу у публічному просторі немає жодних прогнозів фіскального ефекту, виражених економічними показниками. Міністр фінансів Сергій Марченко охарактеризував цей процес як такий, що «важко оцінити», оскільки це «радше психологічна історія, ніж фінансова» [2]. Зважаючи на низький відсоток оподаткування, що застосовується при одноразовому декларуванні активів, міністр зауважує, що це «не фіскальна історія, а вікно можливостей» [2].

Вважаємо, що такий підхід потребує переосмислення з боку Міністерства фінансів України як державної інституційної одиниці, що формує прогнозні показники соціального та економічного розвитку країни. Зважаючи на песимістичний сценарій розвитку світової економіки, будь які фіскальні очікування, що матимуть позитивний вплив на економіку держави повинні виражатися відповідними економічними величинами, що у свою чергу, має стати індикатором підсилення психологічного ефекту від впровадження реформ та підвищення довіри громадян до влади.

Враховуючи той факт, що податки є основним джерелом національного доходу, за допомогою фіскальних інструментів та економічно обґрунтованих рішень уряд може побудувати ефективну інфраструктуру для розвитку економіки, що підтверджується у працях зарубіжних дослідників, зокрема, Індонезії [3], рівень процвітання якої за світовими рейтингами є близьким до України.

На думку експертів у галузі права, від податкової амністії не варто очікувати великих надходжень до бюджету. Це обумовлено тим, що найбагатші люди не зможуть нею скористатися зважаючи на законодавчі обмеження. Також закон не поширюється на публічних осіб, щодо яких ведуться розслідування з приводу того, що задекларовані доходи не відповідають рівню їхнього життя. По-друге, амністія звільняє від відповідальності за порушення у сфері податків та валютного законодавства.

Тобто, такі явища як шахрайство, контрабанда та вірусний маркетинг (продаж контрафактної продукції), злочинність у сфері державної та приватної власності, внаслідок яких фізичні особи отримали неправомірний зиск – залишатимуться в тіньовому секторі економіки, боротьба з яким в Україні не має позитивних зрушень, оскільки фіктивний бізнес є нечутливим до політики легалізації [4].

Тож, найбільш вірогідною цільовою аудиторією податкової амністії є особи, які отримували та продовжують отримувати заробітну плату у конвертах. Зважаючи на довід зарубіжних країн, що вдавалися на неодноразові повторення податкової амністії, очевидними є очікування певної частки таких громадян імовірності наступних амністій. Логічним поясненням такого рішення є страх бути викритим і втратити актуальну «сіру» роботу (попри державні гарантії щодо звільнення від переслідувань) та елементарний розрахунок власної економічної вигоди: скористатися пільговим тарифом під час наступної амністії, аніж працювати «по білому» сплачуючи окрім 18% ПДФО, ще 1,5% військового збору та 22% ЄСВ.

Важливим юридичним моментом, що впливає на психологію платника податків є розбіжні законодавчі підходи щодо встановлення джерела походження активів. У випадку із готівкою, як і з рухомим та нерухомим майном Закон № 1539-IX [1] гарантує захист громадян від розслідувань. Проте, легалізація готівки вимагає її розміщення на спеціальному рахунку в банку й дотримання законодавчих вимог фінансового моніторингу, що вимагає від власника пояснити походження грошей. Не однозначною також є процедура виведення коштів із спецрахунку, оскільки законодавчо не прописані гарантії захищеності таких активів, у разі, якщо до особи виникнуть питання з боку уповноважених органів.

Водночас, відмова від подання одноразової декларації дає безумовне право будь-якому громадянину вважатися добропорядним, що створює несправедливу ситуацію щодо тих, хто ухилявся від сплати податків, і тих, хто їх сумлінно сплачував. Тобто, власне Закон № 1539-IX нівелює принцип конституційної рівності всіх громадян перед законом і визнає слабкість певних державних інституцій, не спроможних забезпечити дотримання вимог податкового законодавства.

За умов відсутності прогнозних показників щодо фіскального ефекту податкової амністії наразі можемо орієнтуватися на її проміжні результати. Так, упродовж чотирьох місяців з початку кампанії, українці задекларували 1,11 мільярда гривень, внаслідок чого станом на кінець 2021 року до бюджету надійшло 67,4 млн грн [5].

Зростаюча динаміка надходжень до бюджету станом на кінець 2021 року може свідчити про усвідомлення громадянами позитивних аспектів податкової амністії, що потребувало певного часу та відповідних кваліфікованих роз'яснень. Однак, якщо взяти в розрахунок середньомісячний показник надходження до бюджету на рівні 17 млн грн, то загальна сума фіскальних надходжень податкової амністії становитиме близько 200 млн грн. З них близько 130 млн грн припадає на 2022 рік, що по відношенню до очікуваної величини доходів державного бюджету становить 0,01 %, до показника дефіциту бюджету – 0,06 %.

На цьому тлі не слід забувати про зростаючу динаміку процвітання тіньового сектору економіки, що за приблизними експертними оцінками спричиняє щорічні втрати бюджету близько 15-25 млрд грн [4], а це більш суттєві відносні величини з точки зору наповнення бюджету та покриття його дефіциту (в середньому 1,5 % та 17% відповідно).

Звідси можна зробити висновок, що навіть найоптимістичніші очікування від первинної реалізації податкової амністії в Україні не дадуть достатнього ефекту для покращення економічної ситуації в країні. Це потребує напрацювання комплексних рішень, які б позитивно впливали на поведінку платників податків та сприяли суттєвому поповненню державного бюджету, а саме:

1) узгодження законодавчих положень, зокрема щодо державних гарантій захисту інформації декларантів; застосування процедури фінансового моніторингу; ймовірності подвійного оподаткування певних активів (наприклад, заощаджень, що перевищують визначені законом ліміти, але з яких вже було сплачено податки);

2) посилення відповідальності державних інституцій щодо реалізації комплексних рішень, які б сприяли мінімізації тіньового сектору економіки (діджиталізація обліку та інформатизація господарських процесів як між суб'єктами господарювання, так і між суб'єктами господарювання та державою);

3) посилення ролі Міністерства фінансів України щодо використання авторитетними особами у публічному просторі економічно обґрунтованих показників для доведення позитивного ефекту від запланованих податкових реформ, державної політики у сфері фінансів, у тому числі й стосовно стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету. Закон України від 15.06.2021 р. № 1539-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text> (дата звернення: 20.01.2022).

2. Податкова амністія, непрямі методи, законодавчі новації: інтерв'ю з Сергієм Марченко. Вісник Офіційно про податки. 26.08.2021. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100026513-podatkova-amnistiya-nepryami-metodi-zakonodavchi-novatsiyi-intervyu-z-sergiyem-marchenko>

3. Nur Sayidah & fAminullah Assagaf (2019). Tax Amnesty From The Perspective of a Tax Official. Cogent Business & Management. 6 (1). P. 1-12. DOI: 10.1080/23311975.2019.1659909. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311975.2019.1659909>

4. Канцедал Н. А., Канцедал Ю. А. Парадокси боротьби з фіктивними операціями в економіці України та способи їх подолання у кризовий період. Ефективна економіка. 2021. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.10.74 URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/11192>

5. Вереньова Д. Податкова амністія: скільки надійшло до бюджету на кінець 2021 року. Економіка 24. 30.12.2021. URL: https://economy.24tv.ua/podatkova-amnistiya-skilki-nadiyshlo-novini-ekonomiki-ukrayini_n1831894

Канцедал Наталія Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: nataliia.kantsedal@pdaa.edu.ua

Дмитренко Ярослава Вікторівна, здобувач вищої освіти СВО «Магістр» за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Полтавський державний аграрний університет

Бондаренко Аліна Володимирівна, здобувач вищої освіти СВО «Магістр» за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Полтавський державний аграрний університет

Kantsedal Nataliya A., PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and Economic Control, Poltava State Agrarian University, e-mail: nataliia.kantsedal@pdaa.edu.ua

Bondarenko Alina V., Higher education applicant, Master's Educational program on specialty 071 «Accounting and Taxation», Poltava State Agrarian University

Dmytrenko Yaroslava V., Higher education applicant, Master's Educational program on specialty 071 «Accounting and Taxation», Poltava State Agrarian University